

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Knowledge) เป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่าง เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านั้น (สามารถ จันทร์สุรย์, 2534) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่เกิดขึ้น อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อให้การแก้ปัญหา และการพัฒนาวิถีชีวิตของคนให้มีความสมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย (รุ่ง แก้วแดง, 2545) ที่มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอกและภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องความเปลี่ยนแปลงจากแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับความหลากหลายของทรัพยากรทั้งในด้านการใช้ประโยชน์ การพัฒนาและการอนุรักษ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชุมชนที่พัฒนาขึ้นมาจากการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาของชุมชนเป็นการสะท้อนถึงโลกทัศน์หรือระบบวิธีคิดในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิต (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540, เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ, 2546) จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงทั้งระบบไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสะสมองค์ความรู้ผ่านกระบวนการถ่ายทอด มีการพัฒนา และมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามยุคสมัยและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาจึงเป็นความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพในการแก้ปัญหาของคนในชุมชนท้องถิ่นที่สืบทอดต่อเนื่องกันมายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบันและทันสมัย

วราภรณ์ หลวงมณี (2545) ได้ทำการวิจัยพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นได้สูญหายและไม่ได้นำมาใช้ในการแก้ปัญหาค่าเงินชีวิตประจำวัน เกิดจากปัญหาสำคัญ คือ 1) ขาดการบันทึกอย่างเป็นระบบไม่มีการถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุชาติ จักรพิสุทธิ์ และคณะ (2548) ที่พบว่าระบบความรู้ของสังคมไทย คือ ระบบการจัดการความรู้ตามธรรมชาติและความรู้ในการแก้ปัญหา ร้อยละ 80 ยังไม่ได้จัดระบบอย่างเป็นทางการ 2) การหวงวิชาของผู้รู้ ซึ่งสอดคล้องกับ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2538) ที่ได้กล่าวว่าการสูญหายของภูมิปัญญามีสาเหตุมาจากการหวงวิชา ทั้งนี้ภูมิปัญญาความรู้ทั้งหลายที่จัดเก็บไว้ที่ตัวบุคคลไม่ต้องการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเพราะกลัวผู้อื่นจะรู้แพร่หลาย และจะถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าและจะถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานและลูกศิษย์ที่รักเท่านั้น ทั้งนี้ การถ่ายทอดบางครั้งเป็นการถ่ายทอดเพียงบางส่วนในรูปคำปริศนาทำให้ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดไม่สมบูรณ์ 3) การขาดการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เพราะรับภูมิปัญญาอื่นเข้ามา ทั้งในด้านการบันทึกในรูปแบบต่าง ๆ และการปฏิบัติ และ 4) การพัฒนาที่ไม่

เคารพภูมิปัญญา โดยมีการมีการนำเอาภูมิปัญญาจากภายนอกเข้ามาโดยขาดความเชื่อมโยงกับบริบทของสังคมไทยและท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วการพัฒนาของรัฐได้ครอบงำวิธีคิดและวัฒนธรรมโดยใช้ระบบการศึกษาที่มีการกำหนดหลักสูตรจากส่วนกลางเข้ามาแทนที่ กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนดั้งเดิมที่เคยเรียนจาก พระ หมอพื้นบ้าน หรือปราชญ์ชุมชน ระบบการศึกษาจากส่วนกลางได้สร้างอคติทางวัฒนธรรมสนับสนุนให้คนออกจากชุมชนทำให้ชุมชนอ่อนแอลง การที่คนในชุมชนหลุดจากฐานทรัพยากร โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เป็นที่ยอมรับองค์ความรู้หลายอย่างจึงหมดไป เพราะภูมิปัญญาสากลได้มีผลชักนำความคิดในการพัฒนาประเทศมาเป็นเวลายาวนาน จึงทำให้เกิดปัญหา คือ ภูมิปัญญาไทยได้สูญหายไปจากสังคมไทยเกือบจะหมดสิ้นโดยมีภูมิปัญญาสากลที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทยเข้ามาแทนที่(คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541)

แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานเข้าสู่ระบบการศึกษา (เอกวิทย์ ฌ กลาง และคณะ,2546)โดยเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) รูปแบบการจัดการศึกษา ควรให้ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23) ซึ่ง วิชา ทรวงแสง (2543) ได้ทำการวิจัยว่าในการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องดำเนินการสำรวจ เลือกรร คัดเลือก ข้อมูล เนื้อหาและบูรณาการโดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอนทุกขั้นตอน การศึกษาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเช่นนี้ คือ การได้มาซึ่งตัวความรู้ (Body of Knowledge) ที่มีใช้ความรู้สำเร็จรูปหากแต่เป็นความรู้ที่ก่อเกิดขึ้นจากฐานของปัญหาจริงหรือความต้องการร่วม (Problem Base) ซึ่งแตกต่างจากความรู้ในห้องเรียนที่เน้นตำรา (Content Base) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็น ความรู้ที่มีลักษณะเป็นสมบัติส่วนรวมร่วมกัน โดยตัวความรู้นี้ก็แยกไม่ออกจากความสัมพันธ์ทางสังคมหรือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ซึ่งเป็นกระบวนการเดียวกับการสร้างและการจัดการความรู้ของชุมชน (Local Knowledge Management) เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษา ของ วรพจน์ พุ่มตระกูล (2541) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ของชุมชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ รัชพล ปัจจุบัน (2538) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ ชยติ ผลชวนปัญญา (2543) สุชาติ โนมูล (2544) กมลพร สงมี (2543)ทรงคุณ จันทจร (2001) และ อรทัย จิตโธสง(2544) พบว่า กระบวนการจัดองค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน มีการจัดการองค์ความรู้โดยผ่านองค์กรที่ไม่เป็นทางการ 2 ระดับ คือ 1.) การจัดการองค์ความรู้ในระดับชุมชนในลักษณะเครือข่าย กลุ่มคนในชุมชน โดยการถ่ายทอดเกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตจากการลงมือปฏิบัติจริงในครอบครัว และ 2.) การถ่ายทอดผ่านองค์กรเครือข่ายชุมชน โดยผ่านผู้นำทางธรรมชาติและผู้นำศาสนา โดยผ่านคุณค่า ความเชื่อ ข้อห้าม จารีตของชุมชนโดยผ่านกฎเกณฑ์ของชุมชนบัญญัติและใช้หลักการบังคับกันเองภายในชุมชนในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

อย่างไรก็ตามพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นยังขาดการรวบรวมต่อยอดและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ขาดการจัดการที่ชัดเจนและไม่สามารถดึงอัตลักษณ์ (Identity) ของแต่ละเรื่องออกมาให้เห็นถึงความ

โดดเด่นได้ เช่น การนำภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ถ่ายทอดออกมาเป็นภูมิปัญญาเปิดเผย (Explicit Knowledge) ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้สะดวก นั่นคือ จำเป็นที่จะต้องมีการจัดการความรู้ของชุมชน ด้วยการประมวลข้อมูล (Data) สารสนเทศ (Information) ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งชุมชนอย่างสมดุล (วิจารณ์ พาณิช, 2545) ความรู้จึงเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญขององค์กร (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547) และเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สำหรับในสังคมไทยหากจะนำความรู้มาเป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาคน พัฒนางานและพัฒนาองค์กร ควรมีการพัฒนาวัฒนธรรมและความรู้ที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมในส่วนรวมและควรมีการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานในระดับบุคคลอันจะนำไปสู่การเป็นพลังขับเคลื่อนในการเปลี่ยนแปลงสังคมในลักษณะการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) (วิจารณ์ พาณิช, 2546; สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2549) โดยได้นำแนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) มาใช้ ซึ่งเครื่องมือการจัดการความรู้นับว่าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเองในลักษณะการสร้างกระบวนการเรียนรู้และเมื่อมนุษย์เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงแล้วก็จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยน (Transformation) คือ การเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด (Conceptualization) การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (Values) และนำมาสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ในที่สุด (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2549) ด้วยเหตุนี้การจัดการความรู้จึงถูกนำมาใช้โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการทำงานขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

ในหลายชุมชนของสังคมไทยจึงได้มีการนำแนวคิดการจัดการความรู้ไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยส่วนใหญ่นำมาใช้ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากการสังเกต และการทดลองมาเป็นเวลานานของผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน โดยแฝงอยู่กับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมชุมชน การนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการขับเคลื่อนชุมชนเป็นที่ยอมรับว่าสามารถทำให้ชุมชนเพิ่มรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน เช่นชุมชนมีการจัดการความรู้เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน แผนชุมชน การแก้ไขปัญหาของชุมชนเป็นต้น การจัดการความรู้จึงเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยคนในชุมชนเองเป็นผู้สร้างความรู้และเสนอทางเลือกในการพัฒนาท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง (วสันต์ ไทรแก้ว, 2550) อย่างไรก็ตามแม้ว่าทุกภาคส่วนของสังคมไทยมีความตื่นตัวที่จะนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการติดตาม ขยายผลและประเมินผลการปฏิบัติงาน แต่ยังคงมีความหลากหลายในวิธีปฏิบัติและมีมิติการศึกษาที่หลากหลายมุมมองทั้งในการศึกษาเชิงกว้างและเชิงลึก อีกทั้งการจัดการความรู้ก็เป็นเพียงกระแสที่มีการตื่นตัวในทุกหน่วยงานที่มองเห็นว่าการจัดการความรู้จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน พัฒนางานและพัฒนาองค์กร ให้เกิดประสิทธิภาพ (พาขวัญ ลอสะอาด, 2548) จะเห็นได้ว่าการที่ชุมชนริเริ่มนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการจัดการชุมชน มักเกิดจากกระบวนการขับเคลื่อนหรือการสร้างแรงจูงใจขององค์กรชุมชนเอง (Demand Side) จนทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ โดยมีการนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการใช้องค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดการความรู้ มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และจัดการ

ปัญหาในรูปของเวทีแลกเปลี่ยน ในลักษณะการประชุมโดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น ในลักษณะการแบ่งปันความรู้ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา มีการหาเครื่องมือและวิธีการมาบริหารจัดการ แบบทางเลือก ทำให้เกิดการสร้างงาน และสามารถแก้ปัญหาบนพื้นฐานองค์ความรู้ของชุมชน ให้คน ในชุมชนสามารถจัดการความรู้ได้เหมาะสมกับสภาพจริง มีแหล่งความรู้ไว้สำหรับศึกษาค้นคว้าใน ชุมชน มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน และมีรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้มีส่วนได้เสียใน ทุกภาคส่วน (Stakeholder) ได้เรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ภายใต้กรอบแนวคิดการ พัฒนาอย่างยั่งยืน

ชุมชนตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีวิถีชีวิต บน พื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษมีประวัติความเป็นมายาวนาน สามารถ ดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุขต่างๆ ที่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ชุมชนเมืองและใกล้ชิดกับ กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาและการดำเนินชีวิตภายในชุมชนมีลักษณะที่มีความผูกพัน รักใคร่สามัคคีและเอื้ออาทรต่อกันอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นอันเป็นลักษณะ ประการหนึ่งที่เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ตำบลโคกโคเต่า ตลอดจน กระบวนการปรับตัวของชุมชนที่มีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ควรได้รับการศึกษาค้นคว้าและ รวบรวมถึงวิธีการทำและกระบวนการต่างๆ เพื่อสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน อันจะเป็นยังเป็น แนวทางในการสร้างอาชีพและยัง เป็นการสืบทอดงานอาชีพพื้นบ้านที่เอกลักษณ์ของชุมชนตำบลโคก โคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ดังนั้นการนำแนวคิดการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่ควร มุ่งจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่มีความรู้สึผูกพันกับชุมชนของตนตลอดจนมี ความรู้ความเข้าใจเท่าทันกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกของชุมชนที่จะส่งผลกระทบต่อ ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ทั้งนี้เพื่อที่จะให้คนในชุมชนได้พัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าไปใน ทิศทางที่พึงประสงค์ได้ซึ่งแนวคิดการจัดการศึกษาดังกล่าวจะกระทำได้โดยการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น หรือผู้รู้ในท้องถิ่นร่วมจัดการความรู้ ร่วมกันถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประชาชนในชุมชนนั้น ท้องถิ่นนั้น ๆ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนจึง เป็นสิ่งที่ช่วยขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิด ความเข้มแข็งภายใต้บริบทของชุมชนนั้นๆ เองซึ่งในยุคปัจจุบัน การแข่งขันด้านศักยภาพของ ประชากรโดยใช้ความรู้เป็นเครื่องชี้วัด ถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของผลผลิตชาติ ดังนั้นการเพิ่มขีด ความสามารถในการทำงานจึงจำเป็นต้องอาศัยทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรม มุ่งเน้นการสร้างเสริม ความรู้ และสร้างการลงทุนในระดับปัจเจก (สุกัญญา รัตมีธรรมโชติ. 2549) ตัวบ่งชี้ดังกล่าวจึงส่งผล ให้สังคมไทยได้ก้าวไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Society) หรือเป็นสังคมเศรษฐกิจ ฐานความรู้ (Knowledge – based Society and Economy) พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547) ได้ กล่าวไว้ว่า การพัฒนาความรู้โดยใช้นวัตกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจะกลายมาเป็นทรัพยากรที่มี ค่าอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการสร้าง การ กระจาย และการนำความรู้ไปใช้เพื่อการแข่งขันของกระบวนการพัฒนาประเทศ

หากพิจารณาถึงเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ ปัจจุบันได้มีการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างให้คนในสังคมหรือองค์กรมีการเปลี่ยนระบบวิถีคิด

(Conceptualization) ระบบคุณค่า สร้างความตระหนักรู้จากภายในตัวบุคคล โดยมีการนำแนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge management) มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการ ทั้งนี้แนวคิดในการนำเครื่องมือดังกล่าวมาใช้ในการบริหารจัดการจะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย 4 ประการ คือ เป้าหมายการพัฒนางาน เป้าหมายการพัฒนาคน เป้าหมายการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้และเป้าหมายที่เป็นชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

อรศรี งามวิทยาพงศ์(2549:) กล่าวว่าภารกิจที่องค์กรจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้คนในองค์กร ต้องมีการดูดซับข้อสนเทศแล้วแปลงเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้ในทุกขั้นตอน มีการสร้างความเข้าใจของคนในองค์กรให้ตระหนักถึงความสามารถที่จะเก็บรักษาและเผยแพร่ความรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นภายในองค์กรและมีการรับความรู้จากภายนอกองค์กร มีการตอบสนองภายใน และภายนอกในลักษณะของลูกโซ่ความรู้จึงจะทำให้องค์กรมีการปรับเปลี่ยนไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สำหรับมิติการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในส่วนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นนั้นต้องกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยอยู่บนพื้นฐานของการผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)

ซึ่งในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นต้องใช้การจัดการศึกษาที่บูรณาการสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพของชุมชนและภูมิปัญญาในท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นที่เชื่อมโยงองค์ความรู้และความต้องการของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันโดยอยู่บนพื้นฐานของการผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการเรียนรู้ที่มีความรู้และทัศนคติที่ดีต่อสภาพแวดล้อม มีความรักและห่วงใยในถิ่นฐาน สามารถสืบทอดความรู้ และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดทักษะและนำไปสู่การประกอบอาชีพได้การเรียนรู้ในชุมชนจึงต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างและพัฒนาคนเพื่อทำให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สิ่งสำคัญคือการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับท้องถิ่นและสิ่งที่จะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันได้ก็คือ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่ที่ทำให้เกิดความเท่าทัน ฉะนั้นกระบวนการฟื้นฟูจะต้องเน้นการสร้างความรู้ให้กับคนในชุมชนทั้งทางด้านการทำมาหากินและความรู้สถานการณ์ภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ซึ่ง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพิงตนเองได้ทางเศรษฐกิจ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาของตนเอง การมีเอกลักษณ์และความยั่งยืนของชุมชน อาจกล่าวได้ว่า เป้าหมายของการเรียนรู้ของชุมชน คือ

- 1) การถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้น
- 2) ถ่ายทอดความเชื่อและค่านิยมของชุมชนจนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ และทำให้คุณลักษณะเอกลักษณ์ของชุมชนได้สืบสานต่อเนื่องยั่งยืน
- 3) เป็นการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของสมาชิกในชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาของตนเองได้

การวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ในการให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นและสมาชิกภายในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิจัย ร่วมระดม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาแนวทางและรูปแบบในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนด้วยการเสนอแนวทางพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน รวมทั้งการประสานความร่วมมือเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ภายในท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการวิจัยระดับท้องถิ่น

ผลจากการวิจัยนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในภารกิจของการพัฒนาคน พัฒนาองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างสอดคล้อง เชื่อมโยงกับสภาพปัญหา ความเป็นจริงและตอบสนองต่อความจำเป็นในการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาชุมชนและเป็นกลไกที่จะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนตำบลโคโคเคาะ อำเภอมะนัง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อที่จะการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนในพื้นที่ตำบลโคโคเคาะ อำเภอมะนัง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยกำหนดวัตถุประสงค์รองดังนี้

1. เพื่อสำรวจ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
2. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
3. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในชุมชน

3. ขอบเขตในการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการวิจัยในพื้นที่ ตำบลโคโคเคาะ อำเภอมะนัง จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบไปด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านโคโคเคาะ หมู่ 2 บ้านลำยาง หมู่ 3 บ้านสามก๊ก หมู่ 4 บ้านสามหนอง จำนวนครัวเรือนรวมทั้งหมด 719 ครัวเรือน
2. ขอบเขตด้านระยะเวลา ทำการวิจัยในช่วงเดือนตุลาคม 2553 - กันยายน 2554
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ประกอบด้วย การวางแผนวิจัย (Planning) ปฏิบัติตามแผน (Acting) เก็บรวบรวมข้อมูล (Observing) และสะท้อนความรู้ ข้อค้นพบ ข้อสังเกต (Reflecting) เป็นหลักในการดำเนินงานวิจัย และใช้กระบวนการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอน คือ การสำรวจความรู้ การกำหนดชนิดของความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ สาขาเกษตร อาหารและโภชนาการ สาขาหัตถกรรม อุตสาหกรรมครัวเรือนและผ้าไทย สาขาแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สาขาเศรษฐกิจชุมชน กองทุนชุมชน องค์กรชุมชนและสวัสดิการชุมชน สาขาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และ สาขาการจัดการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ฐานข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่ ตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่แสดงถึงศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน
2. เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างและเป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ระหว่าง โรงเรียน ชุมชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นจุดเริ่มต้นที่ให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้เทคโนโลยี / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา ศักยภาพของชุมชนได้อย่างยั่งยืน
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) โรงเรียน สภาวัฒนธรรมและหน่วยอื่น ๆ นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาตลอดจนเป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อนำไปใช้ดำเนินการกับพื้นที่อื่นต่อไปในอนาคต